

MAARTEN BOERSEMA | KLAAS VOS

VEEL STROMEN LAND

HET GROTE KLEINE RIVIERENBOEK

VEEL STROMEN LAND

HET GROTE KLEINE RIVIERENBOEK

INHOUD

Voorwoord	7	19	Lauwers	86
1 Alblas	8	20	Linge	90
2 Amer	12	21	Linschoten	94
3 Angstel	16	22	Luts	98
4 Berkel	22	23	Niers	102
5 Boorne	26	24	Oude IJssel	106
6 Dieze	30	25	Oude Maasje	110
7 Dintel	34	26	Overijsselse Vecht	114
8 Dokkumer Ee	38	27	Reest	118
9 Dommel	42	28	Regge	122
10 Drentsche Aa	46	29	Roer	126
11 Eem	50	30	Slinge	130
12 Geul	54	31	Spaarne	134
13 Giessen	60	32	Swalm	138
14 Gouwe	64	33	Tjonger	142
15 Gulp	68	34	Vlist	146
16 Hollandsche IJssel	72	35	Waver	152
17 Jeker	76	36	Zwarte Water	156
18 Kromme Mijdrecht	82		Colofon	160

Een jonge visser aan de Oude IJssel bij Laag Keppel.

VOORWOORD

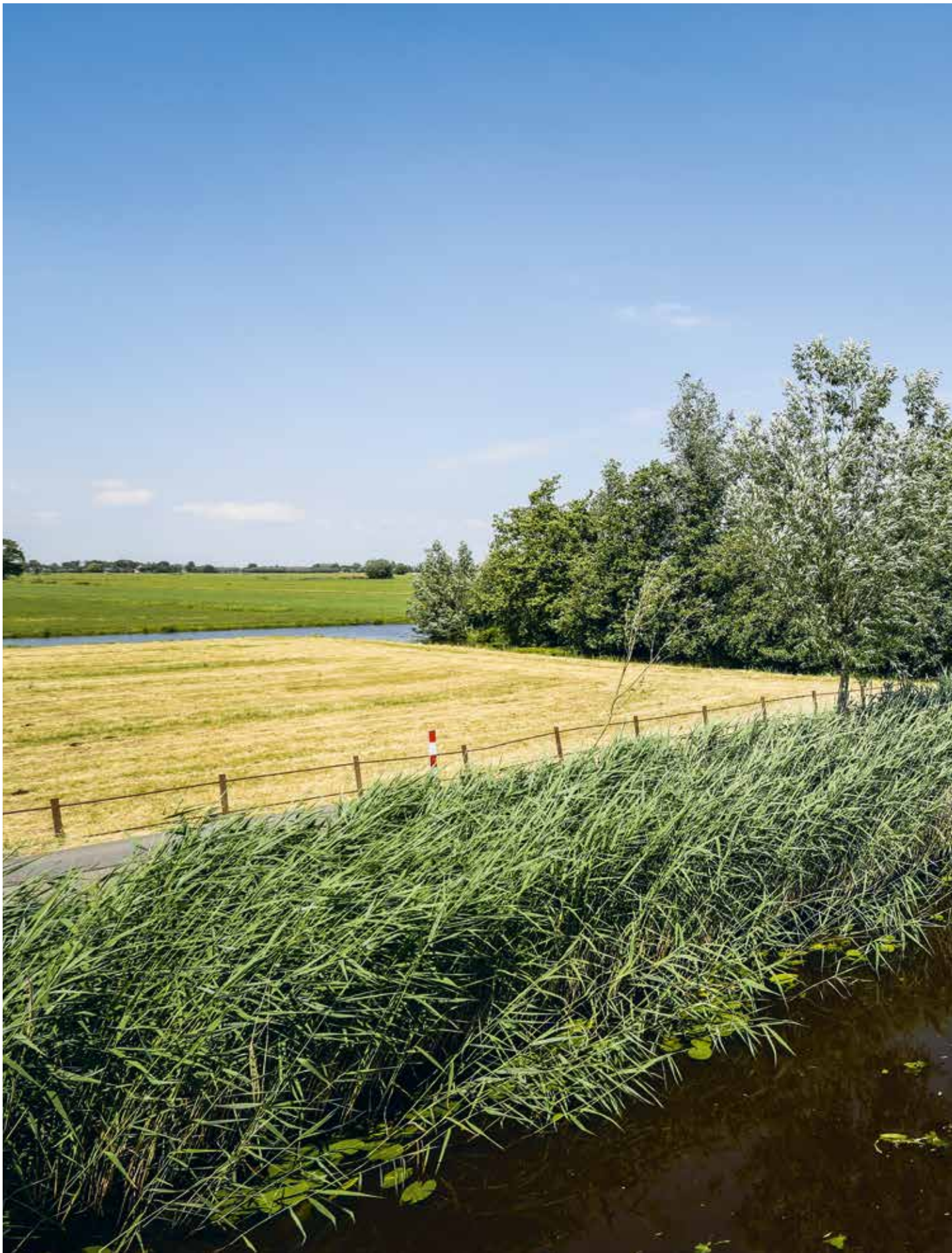
Vrijwel iedereen in Nederland kent de Rijn, Maas en IJssel. Waal, Lek en Nieuwe Waterweg zullen bij de meesten ook nog wel een belletje doen rinkelen. De namen Angstel, Borne, Tjonger, Slinge en Waver zullen bij een pubquiz minder snel genoemd worden als de vraag is: schrijf in 5 minuten zoveel mogelijk namen van Nederlandse rivieren en riviértjes op...

Zelf zou ik meteen de Mark opnoemen, een riviértje dat vanuit België Breda instroomt. Dagen en nachten heb ik aan dit riviértje doorgebracht, meestal met een hengel in mijn hand, al ging me blijkbaar niet om het vissen zelf. Althans, jarenlang heb ik geen vis gevangen... De Mark kleurde daarmee mijn leven en verbond me letterlijk met iets groters zo realiseer ik me nu. Samen met de Aa of Weerij (dat is echt de naam) voorziet de Mark de Singels van Breda van water. Vele dorpen en steden zijn ontstaan aan beken en rivieren, omdat water een bron van leven is, het mogelijk maakt handel te drijven, gewassen van water te voorzien, energie op te wekken, et cetera.

Het doet me deugd dat er nu een boek is dat aandacht heeft voor kleine riviértjes. Ze zijn van grotere betekenis voor de klimaatvitale toekomst van onze Delta dan we tot voor kort in de gaten hadden. Immers, het watersysteem is een samenhangend geheel. Nu het weer zich steeds extremer toont door klimaatverandering en lange perioden van droogte worden afgewisseld door perioden met overvloedige neerslag ervaren we die samenhang. Als het hoofdwatersysteem (de grote rivieren) vol zit en het blijft regenen, hebben we het regionale systeem met de kleinere rivieren nodig om met de extremen om te kunnen gaan.

Dit boek duikt in de haarvaten van ons watersysteem en zet de kleine rivieren in de etalage. Elk riviértje heeft zijn eigen verhaal, heeft mensen verbonden en landschappen mede gevormd. Zonder kleine riviértjes zouden er geen grote rivieren zijn; zonder grote rivieren zou ons land er anders uitzien, in ruimtelijk, sociaal en economisch opzicht. Kortom, dit boek brengt ons terug naar de basis en laat ons beseffen dat vele kleine riviértjes ons letterlijk hebben gevormd.

Prof. dr. Co Verdaas
Deltacommissaris

1~ALBLAS

Vanaf loopbrug tussen Gijbeland en Vuilendam.

Quizvraag (voor gevorderden): welke schaatsers (m/v) zijn geboren aan de boorden van de Boorne?

In Akkrum is dat bijna tachtig jaar geleden Sjoukje Dijkstra en in Oldeboorn shorttracker Daan Breeuwsma en 10 kilometer-specialist Jorrit Bergsma. In Beetsterzwaag Hilbert van der Duim, waar de rivier een stroompje is en Oud of Koningsdiep heet. Het zou me niet verbazen als zij hun eerste slagen hebben gezet op de bevroren versie van deze oerrivier. Nu bloeit aan de oevers het fluitenkruid en koolzaad in hun 'Vaticaanse' kleurencombi van geel en wit. Na een lang koud en nat voorjaar uitbundiger dan ooit.

De Boorne ontspringt bij Bakkeveen, niet ver van de plek waar op 10 april 1945 de kunstenaar Hendrik Werkman met negen anderen werd geëxecuteerd. Een monument herinnert aan deze gruweldaad, drie dagen voor de bevrijding. We bevinden ons in het grensgebied van Friesland, Drenthe en Groningen.

Boven het lieflijke, doch slordige en hier en daar verwaarloosde Oldeboorn priemt een hoge fraaie toren als een suikerwitte drietrapsraket het zwerk in. Gevolg van weddenschap en wedijver. De inwoners van het dorp gingen de tweestrijd aan met die van Tzum. Dat dorp onder Franeker kende een toren van 72 meter hoogte, met een spits van liefst 41 meter. De sage wil dat twee mannen van Oldeboorn, gewapend met een heel lang touw, naar Tzum reisden, de toren beklommen en de lengte maten. In de plaatselijke herberg werd vervolgens overnacht. De volgende dag aanvaardden ze goedgehumtst de terugreis, maar ongewis van de nachtelijke ingreep van de waardin, die een flink stuk van het touw had afgesneden. Aldus kent Tzum nog steeds de hoogste toren van Friesland en worden de Oldeboorners tuorkemjters/torenmeters genoemd en die van Tzum lyntjessnijders/lijtjessnijders. Oldeboorn kan zich sinds lange tijd beroemen op de jaarlijkse gondelvaart, de

laatste vrijdag van augustus. Dit grootste culturele waterfestijn van Friesland wordt al sinds 1945 gehouden, steeds in augustus, waar elk jaar duizenden bezoekers op afkomen. In 1993 werd de loop van de Boorne 300 meter noordwaarts verplaatst en over een aquaduct geleid, waarbij het verkeer op de A32 onder haar door ging.

In Akkrum worden Manke Meine en Kromme Knillis in een legende vereerd; zij zouden in 1400 een vaart hebben gegraven, maar kregen bij het dorp een meningsverschil en groeven gescheiden verder, met de Kromme Knillis en de Meinesloot tot gevolg.

In het dorp perst zich het verkeer door een nauwe hoofdstraat om daarna de wijde te vinden langs de kerk en het in 1901 gebouwde oude armenhuis dat als een enorme vogel de vleugels spreidt. De bouwer, Folkert Kuipers, was een van de allerrijkste Friezen. Hij ligt met zijn vrouw begraven in een groots mausoleum achter het armenhuis. Hij verdiende zijn fortuin in Amerika als Frank Cooper. Vandaar dat het armenhuis Coopersburg heet.

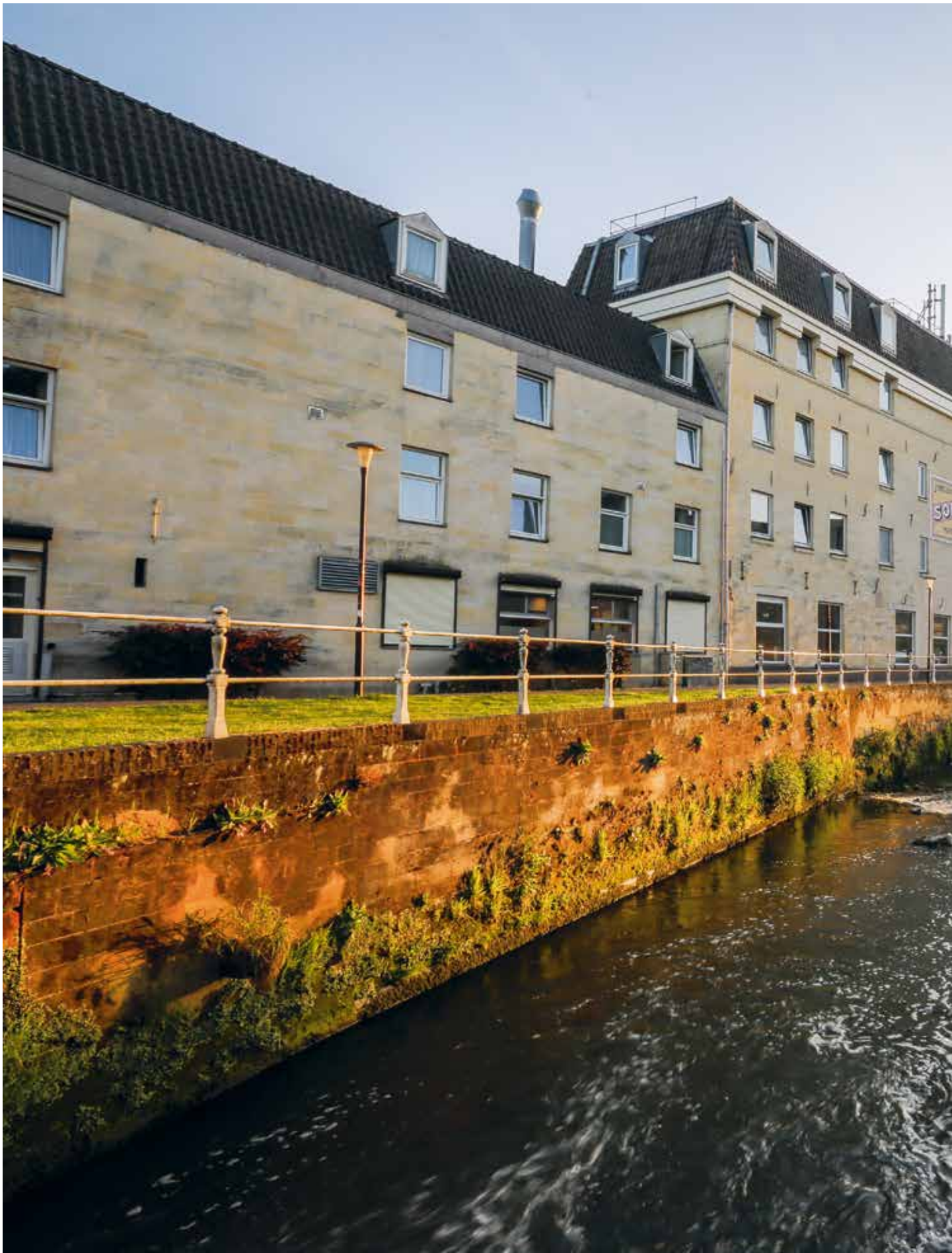
Vertegenwoordigers van de bruine vloot wekken verlangen naar een ouderwetse zeiltocht. De klapprozen krijgen in hart en ziel de handen op elkaar.

Bij Irnsum werd in de 8e eeuw slag geleverd tussen de Friese koning Poppo en de Frankische hofmeier Karel Martel. Daarna was het met de Friese onafhankelijkheid gedaan. Niet met haar vrijheidsstrijd.

Een beeld van een kat in Jirnsum verwijst naar een andere 'strijd', het gruwelijke volksvermaak van het katknuppelen. Een levende kat in een zak en knuppelen maar. Die bronzen kat is het enige bezienswaardige van het dorp. Over schaatsen gesproken: in Irnsum woonde Atje Keulen-Deelstra. Bescheiden heldin die eigenlijk een monument verdient.

De Boorne bij en in Aldeboarn.

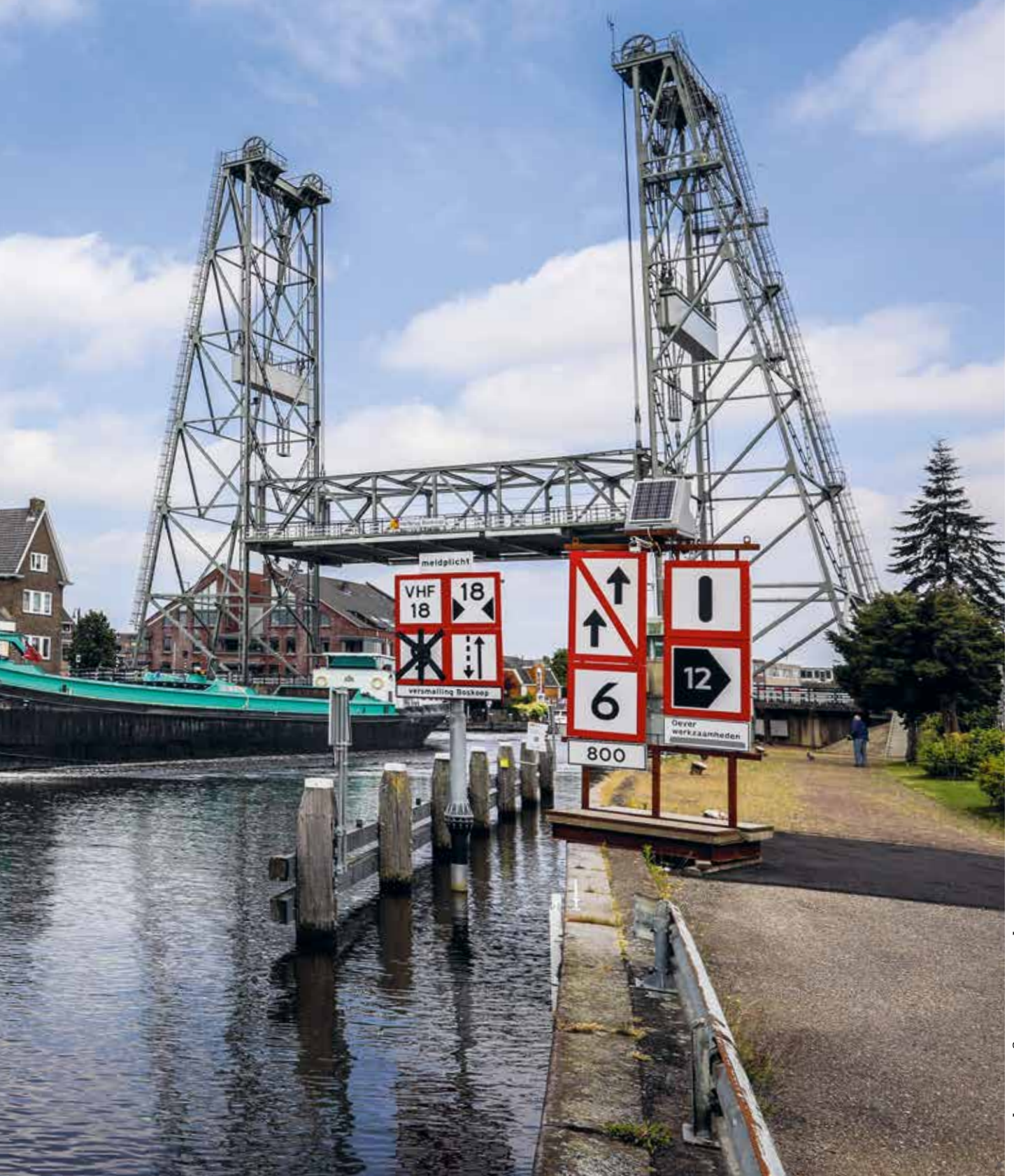

12~GEUL

14~교통신호

Een vrachtschip onder de hefbrug in Boskoop.

Als de Betuwe een taart zou zijn, hoe zou die dan door Janny en Robert van 'Heel Holland bakt' beoordeeld zijn? Want de tussenlaag zou gedeeltelijk kaarsrecht zijn en gedeeltelijk meanderen. De Betuwetaart wordt aan haar bovenkant bedekt met Nederrijn en Lek en aan de zuidkant rust het op de Waal. De tussenlaag heet met recht Linge, Oudnederlands voor 'het lange water'.

Om direct een illusie weg te nemen: de Linge is niet de langste in ons land ontspringende rivier, want van Doornenburg bij Pannerden tot Zoelen heet het dan wel Linge, maar is het een wetering, een gegraven kunstmatige rivier, 46 kilometer lang.

Tussen Doornenburg en Geldermalsen liggen 13 stuwen en als de Linge het Amsterdam-Rijnkanaal kruist, duikt de rivier onder het kanaal door.

Het mooiste stuk van de Linge begint dus bij Zoelen, waar het feeëriek meandert. In december 1944 staken de Duitsers de dijken van de Rijn bij Elden door en kwam de Betuwe onder water te staan. Dat was aanleiding voor Han Dunk voor zijn lied 'Eens zal de Betuwe in bloei weer staan', wat een hit werd in 1946 door het Metropole Orkest onder leiding van Dolf van der Linden en gezongen door Netty Rosenfeldt onder het pseudoniem Netty van Doorn. De oogst van 1945 van al dat heerlijke fruit in diverse soorten ging verloren en elk jaar erna vreest men een te vroege nachtvorst of ander onheil. Daarom blijft het lied van kracht als lied van hoop en verlangen. Van Zoelen tot aan Gorinchem rijgt de Linge een hele reeks prachtige dorpjes aanen: Acquoy, Rhenoy, Rumpt, Beesd, Enspijk, Deil en Tricht.

Beesd en Enspijk worden van elkaar gescheiden door de A2 waar de hele dag door het verkeer overheen raast; er zijn doorzichtige geluidswallen. De vriendelijke

vrouw van de theeschenkerij met gebak van vruchten uit eigen boomgaard – 'ik begon met de verkoop van een pond kersen' – kan zien of haar man op weg naar huis opgehouden wordt door een file.

Bij Enspijk bevindt zich ook de Heerlijkheid Mariënwaerd, gebouwd op de voormalige Norbertijnerabdij Marienweerd. De adellijke familie Van Verschuer, van wie baron Frans (64 jaar) op 21 juni 2022 overleed na een val van een ladder, exploiteert er een landgoedwinkel, pannenkoekenhuis, trouw- en vergaderlocatie en een brasserie met overnachtingsmogelijkheid.

Aan de Linge is landelijke geschiedenis geschreven. Want in Beesd – met fraaie Hervormde Pieterskerk – bekeerde Abraham Kuiper zich van vrijzinnig tot rechtzinnig predikant. Naar eigen zeggen vanwege zijn omgang met mevrouw Pietje Baltus als voorvrouw van rechtzinnig orthodox kerkvolk.

Zo plukte 'Abraham de Geweldige' nieuwe godsvrucht met grote gevolgen tot op vandaag. De 'kleine luyden' van wel- eer, snel groot geworden, zijn weliswaar opgegaan in CDA en PKN, maar de VU bestaat nog steeds. De Linge weet zich omzoomd door rietwallen en draagt op veel plaatsen waterlelies, ook in Leerdam, met wipmolen, Grote Kerk, maar vooral bekend door de glasfabriek, gekoppeld aan het Nationaal Glasmuseum. De bekende Leerdammer kaas komt in feite uit het boerendorp Schoonderwoerd. Maar ook het Statenbijbelmuseum en het Nederlands Bridge Museum, het Hofje van Mevrouw van Aerden trekken toeristische aandacht. En het lonkt voor kanotochten en rondvaarten over de Linge, waaraan wij ons de kersentaart ouderwets lekker lieten smaken.

De Linde bij de Kampsedijk in Enspijk.

COLOFON

Dit boek is ontstaan aan de hand van vier zomerseries voor de wekelijkse cultuurbijlage Gulliver van het *Nederlands Dagblad*, verschenen in 2021 t/m 2024.

Uitgave

WBOOKS | Zwolle
info@wbooks.com
wbooks.com

Tekst

Klaas Vos

Fotografie

Maarten Boersema

Ontwerp

Erlend Schenk | BUROGRAPHIC

© 2025 WBOOKS Zwolle | de auteurs

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

De uitgever heeft ernaar gestreefd de rechten met betrekking tot de illustraties volgens de wettelijke bepalingen te regelen. Degenen die desondanks menen zekere rechten te kunnen doen gelden, kunnen zich alsnog tot de uitgever wenden.

Van werken van beeldende kunstenaars aangesloten bij een CISAC-organisatie is het auteursrecht geregeld met Pictoright te Amsterdam.

© c/o Pictoright Amsterdam 2025.

ISBN 978 94 625 8711 3

NUR 511, 680

PORTRETTE VAN GROTE KLEINE RIVIEREN

Zeearmen, rivieren, kanalen, vaarten, beken, meren, geulen, kreken, sprengen, sloten. Als iets ons land typeert is het wel water.

De fotograaf Maarten Boersema en de journalist Klaas Vos nemen je in dit boek mee op reis langs 36 kleinere en minder kleine stromen. Het resultaat is een rijke schakering portretten, in een combinatie van informatie en impressie.

De portretten laten iets zien van de aard en het karakter van Nederland, maar ook van de kwetsbaarheid.

Scheepvaart en natuur, bron van leven en anders van afvoer. Om aan te wonen, om aan en in te recreëren, van wezenlijk belang voor economie en transport. Water dat ons plezier bezorgt maar ook zorgen baart, zeker nu onomstotelijk vast staat dat klimaatverandering bepalend zal zijn voor Nederland als veelstromenland.

Zonder kleine riviértjes zouden er geen grote rivieren zijn; zonder grote rivieren zou ons land er anders uitzien, in ruimtelijk, sociaal en economisch opzicht. Kortom, dit boek brengt ons terug naar de basis en laat ons beseffen dat vele kleine riviértjes ons letterlijk hebben gevormd.

Co Verdaas | Deltacommissaris

WBOOKS.COM

9 789462 587113